

ОКРЕМІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОСЯГАНЬ НА АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

Вересюк О. В.

*аспірантка кафедри кримінального процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Адвокат є ключовою фігурою у реалізації права на захист, а тому його професійна діяльність має бути максимально забезпеченою від будь-якого тиску чи перешкод. Утім, в умовах воєнного стану, соціальної напруги та інституційної нестабільності в Україні зростає кількість посягань на адвокатів, що загрожує не лише окремим особам, а й системі правосуддя в цілому. Саме зростання таких випадків і зумовило потребу в комплексному кримінологічному аналізі та розробці ефективних заходів їх запобігання.

З 2020 року спостерігається стійка тенденція до зростання кількості посягань на адвокатів. Так, «в 2023 році було зареєстровано 167 кримінальних правопорушень. При цьому жодній особі не було повідомлено про підозру. Також жодне провадження не потрапило до суду із обвинувальним актом. При цьому 67 справ було закрито.

Водночас на розгляді судів, за даними ДСАУ, перебували 13 кримінальних справ. З них було розглянуто 5 проваджень. Одне з них завершилося постановленням вироку, а чотири – закриттям. На кінець 2023 року у судах України знаходилося вісім нерозглянутих проваджень» [1]. «Такі статистичні дані на прохання Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ були надані Офісом Генпрокурора та Державною судовою адміністрацією.

Йдеться про такі злочини проти захисника чи представника особи як: втручання у діяльність (ст. 397 КК); погроза або насильство (ст. 398 КК); умисне знищення або пошкодження майна (ст. 399 КК); посягання на життя у зв'язку з діяльністю, пов'язаною із наданням правничої допомоги (ст. 400 КК)» [2, с. 15]. За таких обставин фактично нівелюються гарантії, передбачені кримінальним законодавством, що становить пряму загрозу реалізації конституційного права на правову допомогу.

Критично низький рівень ефективності реагування держави на злочини, вчинені щодо адвокатів вказує на фактичну безкарність таких дій,

що підриває як авторитет адвокатської професії так і послаблює гарантії реалізації права на захист.

Цікавим для порівняння видається факт того, що «у Єдиному державному реєстрі судових рішень за останні роки можна знайти лише декілька вироків у злочинах проти адвокатів. І вони стосувалися лише найбільш жорстоких форм тиску – нападів на адвокатів у зв'язку з виконанням ними функцій захисту в тій чи іншій справі (наприклад: вирок Залізничного районного суду м. Львова від 03.12.2021 у справі № 462/1594/2, вирок Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 28.02.2025 у справа №185/5507/18)» [3]. Наведене свідчить про наявність системної проблеми у сфері захисту адвокатів, що проявляється не лише у фактах посягань, але й у відсутності ефективного механізму правового реагування на такі загрози.

Як відмічає Балобанова Д.О., «представлені результати свідчать про те, що незважаючи на доволі таки довгий строк існування представленої кримінально-правової заборони, правовий механізм із захисту діяльності захисника, адвоката або представника особи не забезпечує належного захисту діяльності визначених суб'єктів» [4, с. 1.102].

Зокрема, чинниками, що сприяють цьому вважаю помилкову (або ж формальну) кваліфікацію злочинів. Так, багато випадків втручання у діяльність адвокатів не кваліфікуються належним чином, що ускладнює процес розслідування та притягнення винних до відповідальності. Іншими чинниками виступають низька ефективність розслідування та відсутність належного захисту (адвокати часто стикаються з тиском з боку правоохоронних органів, що обмежує їхню здатність ефективно виконувати професійні обов'язки).

Аналіз сучасного стану адвокатської діяльності вказує на наявність численних форм протиправного впливу на адвокатів, які можна класифікувати за характером та механізмами здійснення. До основних типів посягань можна віднести: фізичне насильство та погрози – включають прямі напади на адвокатів, залякування, погрози життю або здоров'ю, зокрема щодо членів сім'ї; втручання у професійну діяльність – перешкоджання доступу до клієнта, затримання адвоката під час виконання службових обов'язків, виклики як свідка у справах клієнтів; психологічний тиск і переслідування – включає стеження, шантаж, кампанії з дискредитації в медіа або соціальних мережах, погрози притягненням до відповідальності; пошкодження або знищення майна – умисне пошкодження автомобіля, офісу, засобів зв'язку чи іншого майна адвоката у зв'язку з його професійною діяльністю; зловживання процесуальними механізмами – відкриття кримінальних справ проти адвоката без достатніх підстав, незаконні обшуки, вилучення документів, прослуховування, тиск через слідчі дії; посягання на життя – найбільш небезпечна

форма, що включає замах на вбивство або фактичні вбивства адвокатів через їхню професійну діяльність; порушення гарантій адвокатської діяльності – нехтування адвокатською таємницею, недопуск до клієнтів, тиск з боку слідства чи суду, обмеження доступу до справ та ін.

Вищевказані типи посягань мають не лише кримінальне, а й системне соціально-правове значення, адже підривають засади правової допомоги, гарантованої Конституцією України та міжнародними стандартами. Їх поширеність вказує на необхідність як законодавчих змін, так і підвищення ефективності правоохоронної та судової реакції.

У контексті зростання кількості злочинів проти адвокатів особливої актуальності набуває впровадження міжнародних стандартів захисту, одним із яких є Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката.

Зазначений документ, розроблений у межах Ради Європи, спрямований на створення єдиного правового механізму, що забезпечує гарантії незалежної та безпечної діяльності адвокатів у державах-учасниках. У разі його ратифікації країнами, зокрема й Україною, він може стати потужним інструментом запобігання посяганням на адвокатів.

Ратифікація та реалізація положень Конвенції в національному законодавстві дозволить: посилити кримінально-правовий захист адвокатів, зобов'язати правоохоронні органи забезпечувати оперативне реагування на повідомлення про злочини, підвищити рівень правової культури та розуміння суспільством ролі адвоката як ключового елементу системи правосуддя, створити передумови для міжнародного моніторингу та звітності щодо дотримання прав адвокатів в Україні.

Отже, посягання на адвокатів є серйозною загрозою для правосуддя в Україні. Для ефективного запобігання необхідно вжити комплексних заходів, включаючи правові, організаційні та технічні аспекти. Важливим є підвищення обізнаності суспільства про важливість захисту адвокатів як гарантів правової системи. Ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката стане вагомим кроком до приведення національної системи захисту правозахисників у відповідність до європейських стандартів та сприятиме зменшенню рівня кримінальних посягань у цій сфері.

Література:

1. У 2023 році жодній особі не повідомили про підозру у злочинах проти адвокатів. URL: <https://unba.org.ua/news/9008-u-2023-roci-zhodnij-osobi-ne-povidomili-pro-pidozru-u-zlochinah-proti-advokativ.html>

2. Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за березень-квітень 2024 року. *Вісник НААУ*. 2024. № 4 (100). С. 15–39 URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/vidannya/2024-05-01-vidannya-v-snik-4-2024_66324b5d2f06b.pdf

3. Від образ у соцмережах до загроз життю адвокатів: де межа між критикою і переслідуванням? URL: <https://unba.org.ua/publications/10278-vid-obraz-u-socmerezah-do-zagroz-zhittyu-advokativ-de-mezha-mizh-kritikoyu-i-peresliduvannyam.html>

4. Балобанова Д.О. Втручання в діяльність захисника (адвоката) чи представника особи: кримінально-правовий та кримінологічний вимір Актуальні *проблеми вдосконалення чинного законодавства України* : збірник наукових статей. 2023. Вип. 63. С. 1.95–1.105 URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/7291>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-522-1-4>

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Волкова Ю. М.

здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

*Науковий керівник: **Чаплинський К. О.***

доктор юридичних наук, професор,

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

превентивної діяльності та соціологічних досліджень

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів превентивної діяльності

Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Під час збройної агресії РФ проти України спостерігаються негативні тенденції, зокрема відсутність економічного зростання, збільшення внутрішньо переміщених осіб, погіршення криміногенної ситуації у державі. За цих умов злочинність значно змінює свої форми та методи діяльності. В умовах «цифровізації» суспільства відбувається і «цифровізація» злочинності. Адже ми спостерігаємо стрімке зростання злочинних проявів із використанням сучасних ІТ-технологій та мережі Інтернет. Дедалі значно збільшується кількість кримінальних правопорушень у сфері використання банківських електронних платежів, е-комерції та ін.